Претходно саопштење
811.111: 811.111'366.582.5

Аница В. Глођовић[1]
Универзитет у Крагујевцу
Природно-математички факултет
Катедра општеобразовних предмета

ТЕМПОРАЛНОСТ И АСПЕКТУАЛНОСТ ЕНГЛЕСКОГ ПРОШЛОГ ПЕРФЕКТА И ЊЕГОВИХ СРПСКИХ ПРЕВОДНИХ ЕКВИВАЛЕНАТА

Циљ овог рада је дефинисање временских и видских релација између енглеског прошлог перфекта и његових српских глаголских преводних еквивалената узевши у обзир модерна тумачења глаголских времена и глаголског вида у енглеском и српском језику. Финитни глаголски облици у енглеском језику представљају комбинацију темпоралних и видских дистинкција, те су приликом анализе најпре узете у обзир ове карактеристике на примерима енглеског прошлог перфекта ексцерпираних из савременог британског романа, а затим су контрастивном методом не само именовани и статистички обрађени његови значењски српски еквиваленти, већ је и утврђено како су поменута темпоралност и аспектуалност манифестовани у њима.

Кључне речи: енглески прошли перфекат, српски преводни еквиваленти, глаголско време, глаголски вид, контрастивна лингвистика

1. УВОД

Приликом утврђивања граматичке и лексичке (не)компатибилности финитних глаголских облика у два различита језика, што представља циљ овог рада, најпре се мора дефинисати појам глаголског времена. Глаголска времена су деиктичке категорије које лоцирају глаголске ситуације у времену, односно представљају граматикализацију концепта времена. Овај рад покушава да окарактерише енглески непрогресивни прошли перфекат и његове српске глаголске еквиваленте у погледу њихове темпоралности и аспектуалности, са циљем утврђивања формалних сличности и разлика између глаголских времена која успостављају однос еквиваленције на значењском плану.

Као језички узорак за истраживање послужили су облици прошлог перфекта ексцерпирани из савременог британског романа аутора Џулијана Барнса (Julian Barnes, *The Noise of Time*) и њихови преводи на српски језик (*Шум времена*). Енглески део корпуса састоји се од 335 ре-

1 glodjovicanica@yahoo.com

ченичних примера са прошлим перфектом у непрогресивној форми у активним и пасивним конструкцијама. Српски преводни еквиваленти прошлог перфекта нису искључиво финитни глаголски облици, већ се неки од њих испољавају и као изрази који нису подложни анализи приписивања одређеним типовима глаголског вида и/или времена, те су ове преводне форме у оквиру студије укључене само у основну статистику.

Упоредно изучавање енглеских перфекатских облика и њихових преводних еквивалената у српском језику може помоћи да се утврде системске сличности и разлике између њих, али и да се одреде евентуалне разлике у њиховој употреби. Старије традиционалне граматике убрајају перфекатске облике у категорију глаголског времена, док се у оквиру новијих проучавања они сврставају у глаголски вид. Осим тога, српски језик, као словенски језик, другачије изражава глаголски вид, те се тиме и усложњава већ комплексна проблематика.

2. ГЛАГОЛСКО ВРЕМЕ И ГЛАГОЛСКИ ВИД

Било којем контрастивном проучавању енглеског и српског језика (или било која два језика) неопходно претходи јасно дефинисање основе за поређење компонената двају система. Пошто је циљ овог рада утврђивање темпоралних и видских карактеристика, најпре треба дефинисати појмове глаголског времена и вида на начин на који су схваћени у овој студији.

ГЛАГОЛСКО ВРЕМЕ

Кверк и Гринбаум (Quirk and Greenbaum 1972: 40) време посматрају као универзални, нелингвистички концепт са поделом на прошлост, садашњост и будућност, док под глаголским временом подразумевају кореспонденцију између облика глагола и нашег концепта времена. Глаголско време Комри дефинише као лоцирање ситуације на временској линији у односу на тренутак говора (деиктички центар) те мерено у односу на деиктички центар, прошлост је одељак на временској линији који му претходи, будућност следи након деиктичког центра, док је садашњост симултана са њим (Comrie 1985: 14). Хадлстон и Пулум (Huddleston and Pullum 2002: 116) под основним значењем глаголског времена подразумевају лоцирање ситуације или дела ситуације у неку временску тачку или временски период. Сви поменути ставови дефинишу глаголско време у односу на тачке у оквиру концепта физичког времена, те је стога теорија глаголског времена у овом раду заснована на Рајхенбаховим поставкама (Raichenbach 1947) који сва енглеска глаголска времена одређује као комбинације

три временске тачке: тачке говора (Г), догађаја (Д) и референцијалне тачке (Р). Између ове три временске тачке могу постојати следећи односи: симултаност (у формулама означена зарезом) и антериорност/постериорност (у формулама означена цртицом). На основу овог теоријског оквира дефинисаћемо једно енглеско и сва српска глаголска времена.

Што се тиче српског језика, синтакса глаголских облика обухвата и једну веома значајну опозицију: референцијалност/нереференцијалност глаголске радње. Пипер и др. наводе да када се радња везује за један моменат, она је представљена као референцијална, док су радње које се врше у низу временских интервала представљене као нереференцијалне (Пипер и др. 2005: 347–348). Српски језик, као и други словенски језици не разликује два посебна система глаголских облика за исказивање референцијалних и нереференцијалних радњи, односно, и један и други тип радње исказују се углавном истим глаголским облицима, уз одређене специфичности употребе (нпр. прошле референцијалне радње исказују се перфектом оба вида, а нереференцијалне само несвршеним перфектом).

ГЛАГОЛСКИ ВИД

Анализа глаголских облика у оба језика у овом раду заснива се на општој дефиницији глаголског вида коју износи Комри, а која глаголски вид тумачи као начин посматрања унутрашње временске структуре неке ситуације (Comrie 1976: 3). Постоје два начина посматрања: сагледавање ситуације као целине (без наглашавања унутрашњих сегмената ситуације) и сагледавање ситуације као структуре (уз наглашавање сегмената ситуације) (Comrie 1976: 4). Сличну реинтерпретацију глаголског вида спровео је и Рићановић закључивши да је основно значење глаголског вида дељивост (нетотивност)/недељивост (тотивност) временске димензије глаголске ситуације (Riđanović 1976: 83). До сличних закључака дошао је и Новаков сматрајући да је дихотомија имперфективност (несвршеност)/перфективност (свршеност) прототипски заснована на обележјима названима структура (дељивост)/целина (недељивост) (Новаков 2005).

Глаголски вид у енглеском језику испољава се искључиво на синтаксичко-семантичком нивоу, и то непосредно у сегменту глаголске фразе или глаголског облика. Новије граматике енглеског језика редовно помињу две видске опозиције у енглеском језику: прогресивни/непрогресивни и перфекатски/неперфекатски облик. Као што пише Комри, те две опозиције представљају две врсте глаголског вида које се могу комбиновати, при чему прва означава целину/структуру, а друга повезивање ситуације с одређеним тренутком или другом ситуацијом (Comrie 1976).

У српском језику глаголски вид је граматичка категорија која се испољава већ на морфолошко-лексичком нивоу, и то код оних глаголских лексема које формирају двочлани или чак трочлани микросистем видски обележених јединица, или на синтаксичко-семантичком нивоу, код оних глаголских лексема које на морфолошко-лексичком нивоу нису видски обележене (двовидски глаголи).

Дакле, и за енглески и за српски језик може се претпоставити да перфективни вид подразумева тотивност (целину) ситуације, а имперфективност нетотивност (структуру) те је на тај начин створена основа за упоређивање глаголских облика у два језика с формално различитим видским системима.

3. ТЕМПОРАЛНОСТ И АСПЕКТУАЛНОСТ ЕНГЛЕСКОГ ПРОШЛОГ ПЕРФЕКТА

Ако се поменута дефиниција глаголског времена примени на енглеске перфекатске облике, јављају се одређени проблеми. Наиме, енглески перфекатски облици подразумевају временску димензију, односно ситуација означена перфекатским обликом повезује се са неким другим тренутком/периодом или ситуацијом, односно референцијалном тачком (Raichenbach 1947: 288). Тврдњу да енглески перфекатски облици представљају глаголски вид, мада другачији вид од опозиције имперфективност/перфективност коју помиње Комри (Comrie 1976: 52), потврђује управо чињеница да уз темпоралну компоненту енглески перфекатски облици садрже још неке, нетемпоралне компоненте. Те компоненте могу бити трајање ситуације до одређене референцијалне тачке у прошлости, садашњости или будућности, присутност резултата ситуације у времену означеном референцијалном тачком, окончавање ситуације до референцијалне тачке и слично. Те компоненте могу се схватити као секундарна значења перфекта као видског облика у енглеском језику. Најчешће се срећу термини које помиње Комри (Comrie 1976: 56–61): перфекат резултата, искуствени перфекат, перфекат трајне ситуације и перфекат блиске прошлости. Као једну од примедби на Комријеву класификацију Дал (Dahl 1987: 133) наводи и спорадично преклапање појединих категорија, нарочито презент перфекта са значењем резултата са презент перфектом блиске прошости. Иначе, чини се да перфекат блиске прошлости не припада овој подели с обзиром на то да се његово значење заснива на темпоралном критеријуму, док су остала три значења из Комријеве поделе заснована на нетемпоралним критеријумима (резултат, искуство, трајање ситуације).

Енглески прошли перфекат може се јавити и у комбинацији са прогресивним видским обликом као у примеру (1):

(1) No doubt he had been smoking at the moment Nita came into his life. (16)[2]

У оваквим примерима реч је о две врсте глаголског вида: перфекатски вид повезује ситуацију с каснијим тренутком, а прогресивни вид представља ситуацију као структуру.

ПРОШЛИ ПЕРФЕКАТ У ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ

Као што је већ наведено, енглески прошли перфекат представља спој темпоралних и нетемпоралних карактеристика које ће бити размотрене у наставку.

3.1.1. ТЕМПОРАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Рајхенбахова теорија глаголских времена (Raichenbach 1947) представља непрогресивни прошли перфекат у енглеском језику као Д---Р---Г, односно формулом *Д пре Р пре Г*, зато што догађај обично претходи и деиктичком центру и референцијалној тачки.

Енглески прошли перфекат има јасно изражену временску компоненту (антериорност), али и он, као и садашњи перфекат, означава резултате и последице, искуство, трајање те се може сврстати у глаголски вид заједно са садашњим перфектом. Антериорност као основно темпорално значење прошлог перфекта у енглеском језику може означавати догађај који се одиграо много пре неке тачке у прошлости, односно референцијалне тачке (пример (2)), који је непосредно претходио референцијалној тачки (пример (3)) или догађај чије време одигравања не мора бити спецификовано (пример (4)):

(2) Years ago, lifetimes away, back in the last century, when his mother had been at the Irkutsk Institute for Noble women, she and two other girls had danced the mazurka from *A Life for the Tsar* in front of Nicolas II, then crown prince. (10)
(удаљена антериорност)

(3) They were each nineteen and unaccompanied; and he had just made three hundred roubles playing concerts in Kharkov. (8)
(непосредна антериорност)

(4) Of course, he had talked to Power before, or Power had talked to him: officials, bureaucrats, politicians, coming with suggestions, proposals, ultimata. (18)
(неодређена или неспецификована антерироност)

2 Иза сваког примера у загради је наведен број који означава страницу на којој се налази дати пример у извору.

Дакле, синтаксичко тумачење значења глагола у прошлом перфекту може обухватати нека од три поменута типа антериорности.

3.1.2. НЕТЕМПОРАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Међу нетемпоралним значењима која прошли перфекат у енглеском језику може да изрази су и три претходно поменута: перфекат резултата, искуствени перфекат и перфекат трајне ситуације. Ова значења раздвајају прошли перфекат од значења прошлог простог времена не дозвољавајући тако да облик прошлог перфекта постане редундантан и застарео.

Комри (Comrie 1976: 56–57) пише да се „код садашњег перфекта са значењем резултата на садашње стање гледа као на резултат неке прошле ситуације“ додајући да овај тип перфекта претпоставља да је тај резултат и даље значајан, али „не износи шта је то што конституише тај резултат, већ само да постоји неки резултат који траје“. Пример број (5) илуструје резултативно значење прошлог перфекта:

(5) The system of retribution <u>had been</u> greatly <u>improved</u>, and was so much more inclusive than it used to be. (10)

Систем одмазде је умногоме побољшан и последица тога била је та да је већи број људи био обухваћен њиме. С обзиром на то да други догађај (укљученост већег броја људи) представља последицу првог догађаја (побошљање система), логично је да су утицаји првог догађаја релевантни у тренутку другог догађаја. Стога Новаков (Novakov 2008: 54) предлаже други назив за овај тип перфекта – „perfect of currect relevance“ (перфекат тренутног значаја), а то нетемпорално значење релевантности илуструје и следећи пример:

(6) Some candidly admitted their own previous errors, explaining that the *Pravda* article <u>had made</u> the scales fall from their eyes. (17)

Пример (6) показује да не само да им је чланак у *Правди* прво скинуо копрену с очију, па су они искрено признали своје раније грешке (темпорално значење релативне прошлости Д>Р), већ и да је у време тог признавања, поменути чланак и даље био од значаја (нетемпорално значење релевантности).

Искуствени перфекат показује да се дата ситуација одиграла барем једном у току неког прошлог периода и тај податак је од значаја за референцијалну тачку, као у примеру (7):

(7) He liked to explain how the French <u>had</u> once <u>taught</u> him the secret of drinking champagne without ever getting a hangover. (7)

До референцијалне тачке (тренутка у прошлости када је он објашњава), догађај (Французи су му открили тајну како да пије шампањац, а да га никада не стигне мамурлук) се одиграо једном.

Искуствено значење енглеског прошлог перфекта не односи се на неку појединачну појаву одређене ситуације те се обично схвата као нереференцијално. У српском језику, нереференцијалност прошле ситуације обично се изражава имперфективним глаголима у перфекту (у примеру (8б) – *није волео*):

(8а) It was hot in the Caucasus, and he had never liked the heat. (13)

(8б) На Кавказу је било веома топло, а он није волео врућину. (40)

Ситуације које су трајале до референцијалне тачке указујући на то да дати догађај обухвата не тренутак у времену, већ временски период, означене су перфектом трајне ситуације. У примеру (9) хваљење поменуте опере трајало је две године без престанка (до тренутка када су закључили да је та опера потпуно безвредна):

(9) He noted how critics who had consistently praised *Lady Macbeth of Mtsensk* over the past two years suddenly found no merit at all in it. (17)

Енглески прошли перфекат може имплицитно или експлицитно да изрази и догађај који нема тренутни/садашњи значај, зато што се у референцијалној тачки одиграо други догађај који је укинуо његов утицај. Стога га је лишио значаја (дакле, у питању је дезактуализованост прошле радње) као у примеру (10), где је он назначио јачину у нотном тексту, али су дрвени и лимени дувачи дезактуализовали ту радњу својевољно одлучивши да свирају гласније:

(10) In the entr'acte before Katerina's wedding, the woodwind and brass suddenly took it upon themselves to play more loudly than he had scored. (9)

ЕНГЛЕСКИ ПРОШЛИ ПЕРФЕКАТ ЗА СЕКУНДАРНУ И ПРИМАРНУ ПРОШЛОСТ

Одељак прошлости на временској линији може бити подељен на два дела: секундарна прошлост (одељак на временској линији пре неке друге прошле тачке) и примарна прошлост (одељак након секундарне прошлости, а пре деиктичког центра, искључујући деиктички центар). Приликом самог погледа на корпус, увиђамо да постоје разлике између прошлог перфекта употребљеног за секундарну и за примарну прошлост.

3.2.1. ЕНГЛЕСКИ ПРОШЛИ ПЕРФЕКАТ ЗА СЕКУНДАРНУ ПРОШЛОСТ

Прошли перфекат запажен је у реченицама у контексту секундарне прошлости и то у ситуацијама када се у непрошлом временском контексту може употребити садашњи перфекат, као у примеру (11):

(11) Power had always been more interested in the word than the note: writers, not composers, had been proclaimed the engineers of human souls. (17)

или просто прошло време, као у примеру (12):

(12) His mother had been the strength in her marriage, just as Nina Vasilievna was the strength in theirs. (10)

Прошли перфекат запажен је и у зависним клаузама, док је у главној клаузи прошло време пре којег се одиграла радња у зависној клаузи означено простим прошлим временом (у примеру (13) то је глагол *announced*). Као еквивалент енглеском прошлом перфекту, у већини клауза у српском језику у корпусу коришћен је српски перфекат (овде: *се оженио*):

(13а) He even announced that he had married a ballet dancer, which might conceivably have been the case. (14)

(13б) Чак јој је саопштио и да се оженио некаквом балерином, што је заправо и могло да се догоди. (42)

Као што је то приметио и Спалатин (Spalatin 1971: 119), у временским реченицама српски перфекат са глаголима перфективног вида је двосмислен, с обзиром на то да може да означава или примарну или секундарну прошлост (у примеру (14) да ли је он замолио свог сапутника да му преведе након што су им уручили јеловнике или пре тога):

(14а) He had asked (asked) his companion for a translation when they were handed menus in English and French. (25)

(14б) Замолио је свог сапутника да му преведе кад су им уручили јеловнике на енглеском и француском. (72)

Ова двосмисленост може се разрешити коришћењем плусквамперфекта (*је био замолио*) или увођењем неког од прилога (*већ је замолио*) или њиховом комбинацијом (*већ је био замолио*). Што се тиче перфективног вида глагола у перфекту у српском језику, он је у оваквим темпоралним клаузама неутралан у погледу примарне или секундарне прошлости – једноставно значи прошлост. Перфекат модификован прилозима, као и плусквамперфекат, односе се на секундарну прошлост, док имперфективни вид глагола у перфекту указује на примарну прошлост (*Молио је свој сапутника да му преведе кад су им уручили јеловнике.*). Можемо закључити да српски перфекат у темпоралним клаузама (као преводни еквивалент) не пружа јаснији увид у времена у енглеском језику.

Као најчешћи преводни еквивалент прошлог перфекта у објекатским клаузама за период пре прошлости среће се српски перфекат и то са глаголима имперфективног (као у примеру (15б) или ређе импер-

фекат или плусквамперфекат) или перфективног вида (као у примеру (16б) или ређе аорист):

(15а) She reported that they had chatted to their fellow passengers, and enjoyed drinking dry martinis and Scotch and soda. (26)

(15б) Изјавила је да су ћаскали са сапутницима, и уживали у испијању сувог мартинија и скоча са содом. (76)

(16а) Sometimes he wondered if all his anxieties had not begun with his father's death. (10)

(16б) Понекад се питао нису ли све његове бриге отпочеле управо очевом смрћу. (32)

3.2.2. ЕНГЛЕСКИ ПРОШЛИ ПЕРФЕКАТ ЗА ПРИМАРНУ ПРОШЛОСТ

Прошли перфекат који означава примарну прошлост запажен је у кондиционалним реченицама. Српски перфекат у зависној клаузи, који корелира са потенцијалом у главној клаузи, представља превод енглеског прошлог перфекта у зависној клаузи, који корелира са кондиционалом у главној клаузи, као у примеру (17):

(17а) Perhaps if he had done so more, his life would have been different. (14)

(17б) Можда би му живот, да је то чинио чешће, био другачији. (41)

4. ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ЕНГЛЕСКОГ ПРОШЛОГ ПЕРФЕКТА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Табела 1 представља резултате обраде српских преводних еквивалената енглеског непрогресивног прошлог перфекта:

Српски преводни еквиваленти енглеског прошлог перфекта	Број примера	Број примера у процентима
перфекат	317	94,7%
плусквамперфекат	10	2,9%
именице	3	0,9%
адвербијали	2	0,6%
презент	1	0,3%
потенцијал	1	0,3%

без превода	1	0,3%
укупно	335	100%

Табела 1. Дистрибуција српске преводне парадигме енглеског прошлог перфекта

Одмах се уочава да између поменутих глаголских облика у ова два језика постоји однос дивергенције, јер једном енглеском облику одговара више глаголских облика у српском језику. Највећи је број преводних еквивалената у перфекту (актив или пасив): 317 (94,7%). Међутим, као што ћемо видети у наставку, постоји разлика у оквиру овог перфекта и то у погледу вида употребљених глагола: перфективних и имперфективних.

4.1. ЕКВИВАЛЕНЦИЈА СА ПЕРФЕКТОМ

На основу Рајхенбахове теорије, перфекат у српском језику може се представити формулом Д, Р–Г (лоцира ситуације у прошлости, тј. пре момента говора и ни у ком погледу је не спецификује). Перфекат референцијалних радњи може се градити и од имперфективних глагола као што је глагол *молити* у примеру (18б) и од глагола перфективног вида као што је глагол *заборавити* у примеру (19б):

(18а) Get him to come in and shoot me to end the pain, he had pleaded. (6)

(18б) Доведи га да ме убије и избави ме из бола, молио је. (19)

(19а) Except that when they got to the registry office in Odessa he realised he'd left his identity documents back at the hotel. (15)

(19б) Али је кад су стигли у матични уред у Одеси схватио да је личне исправе заборавио у хотелу. (45)

Српски перфекат, као преводни еквивалент енглеског прошлог перфекта са глаголима имперфективног вида, има једну функцију која се не остварује кад су посреди перфективни глаголи. У питању је исказивање прошле радње чији резултат није актуелан у моменту говора, јер се у међувремену десила нека друга прошла радња која је поништила тај резултат као у следећем примеру:

(20а) He had hidden their marriage from her for several weeks, not wanting their first happiness to be clouded with ill feeling. (23)

(20б) Неколико недеља крио је од ње да су се венчали, пошто није желео да прве дане њихове среће наткрили сенка негативних осећања. (63)

Када су посреди глаголи перфективног вида, овакво значење исказује се искључиво обликом плусквамперфекта (*је био сакрио*).

С друге стране, перфекат изражава прошле нереференцијалне радње (примери (21б) и (22б)) само користећи глаголе с имперфективним видским особинама (глаголи *виђати*, *избегавати*, *неговати*):

(21а) In the decade he had known Tukhachevsky, he had often seen him sweeping through Moscow and Leningrad after dark in his Marshal's uniform, half at work, half at play, mixing politics with pleasure; talking and arguing, eating and drinking, keen to show that he had an eye for a ballerina. (7)

(21б) Те деценије у којој се познавао са Тухачевским, често га је виђао како с првим мраком хита кроз Москву и Лењинград у маршалској униформи, напола послом а напола тражећи разоноду, мешајући политику и задовољство; разговарао је и дискутовао, јео и пио, и радо показивао да уме да цени лепоту балеринâ. (24)

(22а) His father had always avoided difficulties, had cultivated humour and indirection in the face of both his life and his wife. (11)

(22б) Његов отац одувек је избегавао потешкоће, неговао је хумор и клонио се сукоба како са животом тако и са својом супругом. (33)

Искуствено значење енглеског прошлог перфекта такође се схвата као нереференцијално, с обзиром на то да се не односи на неку појединачну појаву одређене ситуације. Стога је перфекат као преводни еквивалент овог прошлог перфекта (као и остале нереференцијалне радње) изражен глаголом имперфективног вида (у примерима (23б) и (24б) – глаголи *догађати*, *разговарати*, *шапутати*):

(23а) This had happened before, and in the same way. (10)

(23б) То му се догађало и раније, увек на исти начин. (30)

(24а) Power had talked to him through newspaper, publicly, and had whispered in his ear, privately. (18)

(24б) Власт је разговарала с њим преко новина, јавно, и шапутала му на ухо, приватно. (53)

На плану прошлости видска разлика уочава се као релевантна у још једном случају – када глагол прати негација:

(25а) He had not been against this system, though it did depend on women being as friendly desirous as they were desired. (7)

(25б) Он се није противио таквом систему, мада је систем подразумевао да женска жудња буде исто тако слободна као мушка жудња за њима. (24)

Имперфективним глаголом исказује се радња конципована као постојећи факат, као у примеру (25б) *противити се*, док би се перфективним глаголом *успротивити се* указивало на појединачну радњу догађајно конципована.

4.2. ЕКВИВАЛЕНЦИЈА СА ПЛУСКВАМПЕРФЕКТОМ

У српском делу корпуса запажено је 2,9%, односно 10 примера плусквамперфекта. Темпорално, он изражава антериорност у односу на референцијалну тачку смештену у прошлости, што значи да се глаголска ситуација у плусквамперфекту никада не може повезати са моментом говора. Његову семантику антериорности потврђују и примери у којима се он не може заменити перфектом без последица на плану временског значења као у примеру (26б), где би замена плусквамперфекта перфектом (*је заборавила*) довела до промене следа вршења радњи:

(26а) But Ptashka, after their years in exile, had forgotten the Russian word for night-blouse. (18)

(26б) Само што је Пташка, након година проведених у изгнанству, била заборавила како се на руском каже спаваћица. (51)

Српски плусквамперфекат поседује и једно значење које само он може да искаже, а то је исказивање прошлих радњи чији је резултат дезактуализован као у примеру (27б). Сергеј Сергејевич је био скренуо с партијске линије, али у наставку сазнајемо да се касније ипак повиновао директивама Централног комитета:

(27а) Sergei Sergeyevich had also recently strayed from the party line, and was in great danger of relapsing into formalism if he failed to heed the directives of the Central Comittee. (40)

(27б) Сергеј Сергејевич је такође недавно био скренуо с партијске линије, и био је у великој опасности од западања у формализам, уколико не буде следио директиве Централног комитета. (111)

Као што смо већ навели, перфекат може да изрази то значење само са имперфективним глаголима (и често замењује плусквамперфекат јер је економичније изражајно средство).

Плусквамперфекат се ретко јавља с имперфективним глаголима и у корпусу нисмо запазили ниједан такав пример. С обзиром на то да такви примери ипак постоје и да се у српском језику теличне ситуације могу представити као перфективне, а ателичне као имперфективне,

следи да се плусквамперфекту не може недвосмислено приписати значење изражавања циља, јер тај значењски ефекат није могућ код имперфективних ситуација. Међутим, пошто су имперфективни глаголи у плусквамперфекту ретки, можемо закључити да је теличност изражена плусквамперфектом доминантна.

Ако посматрамо еквиваленцију енглеског прошлог перфекта и српског плусквамперфекта, запажамо подударање у погледу темпоралних (антериорност) и нетемпоралних карактеристика (већинска резултативност и дезактуализованост прошле радње).

4.3. ОСТАЛИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ

Презент као преводни еквивалент енглеског прошлог перфекта забележен је у 0,3% случајева и илуструје његову релативну употребу. У примеру (28б) у временској клаузи са везником *кад* обликом презента *обележе* исказана је нереференцијална радња и то без обзира на видске комбинације глагола у предикату управне (*постаје*) и временске клаузе:

(28а) He burnt anything that might be incriminating – except that once you had been labelled an enemy of the people and the associate of a known assassin, everything around you became incriminating. (20)

(28б) Спалио је све што је могло да делује оптужујуће – с тим што кад вас једном обележе као народног непријатеља и саучесника доказаног атентатора, тада све постаје оптужујуће. (56)

При информисању о нереференцијалној прошлости, запажен је и један пример потенцијала као српског преводног еквивалента и то за изношење података о свршеним радњама.

(29а) Sometimes, after a successful concert, when he had received applause and money, he felt almost capable of becoming that elusive thing, the man in the family. (11)

(29б) Понекад, после успешног концерта, пошто би добио аплаузе и новац, готово да је осећао како би био у стању да постане та нејасна фигура, глава породице. (34)

5. ЗАКЉУЧАК

Претходна дискуја наводи на неколико закључака. Наиме, енглески непрогресивни прошли перфекат представља комбинацију темпоралних и видских примарних и секундарних карактеристика. Преводну парадигму примера из корпуса чине четири

глаголска облика, али у највећем броју случајева енглески непрогресивни прошли перфекат преводи се прошлим глаголским временима у српском и то у 94,7% перфектом и у 2,9% плусквамперфектом, те стога бележимо темпоралну подударност.

Значај видског облика глагола у српском перфекту огледа се у следећим запажањима: у временским реченицама српски перфекат са глаголима перфективног вида може бити двосмислен у погледу примарне и секундарне прошлости, док са глаголима перфективног вида изражава референцијалне, а са глаголима имперфективног вида и референцијалне и нереференцијалне ситуације. Такође, значењски ефекат дезактуализације стања означеног енглеским прошлим перфектом може бити преведен српским перфектом, али искључиво од глагола имперфективног вида. Када глагол прати негација, перфективном видском верзијом исказује се појединачна радња, а имперфективном – радња конципована као постојећи факат.

Формални еквивалент енглеског прошлог перфекта јесте српски плусквамперфекат, али знатно већа учесталост перфекта у српском делу корпуса наводи на закључак да перфекат може преузети главна темпорална значења плусквамперфекта – значење релативне прошлости. Међутим, главна разликовна функција плусквамперфекта није у означавању релативне прошлости, већ у означавању догађаја чији резултат није више релевантан. Ако посматрамо еквиваленцију енглеског прошлог перфекта и српског плусквамперфекта, запажамо да таквим преводом остајемо верни темпоралним и нетемпоралним карактеристикама оригинала.

И на крају, што се тиче питања да ли овакво упоређивање говори нешто о граматичкој категорији којој припадају проучавани облици у два језика, може се извести важан закључак о статусу плусквамперфекта у српском. Наиме, он се убраја у глаголско време, али видимо да поседује и нека друга својства која га сврставају у перфекатски вид, јер постоји референцијална тачка у односу на коју се одређује тренутак реализације глаголске ситуације.

Извори

Барнс 2016: J. Barnes, *The Noise of Time*, London: Jonathan Cape.

Барнс 2016: Dž. Barns, *Šum vremena*, Beograd: Geopoetika (s engleskog preveo Zoran Paunović).

Литература

Дал 1987: Ö. Dahl, *Tense and Aspect Systems*, Oxford: Basil Blackwell.

Кверк, Гринбаум 1972: R. Quirk, S. Greenbaum, *A University Grammar of English*, London: Longman.

Комри 1976: B. Comrie, *Aspect: an Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*, Cambridge: Cambridge University Press.

Комри 1985: B. Comrie, *Tense*, Cambidge: Cambridge University Press.

Новаков 2005: П. Новаков, *Глаголски вид и тип глаголске ситуације у енглеском и српском језику*, Нови Сад: Футура публикације.

Новаков 2008: P. Novakov, *A Guide to Time and Tense in English and Serbian*, Novi Sad: Futura publikacije.

Пипер и др. 2005: Пипер и др., *Синтакса савременога српскиг језика. Проста реченица*, Београд: Институт за српски језик САНУ / Нови Сад: Матица српска.

Рајхенбах 1947: H. Reichenbach, *Elements of Sybolic Logic*, New York: Free Press.

Рићановић 1976: M. Ridjanovic, *A Synchronic Study of Verbal Aspect in English and Serbo-Croatian*, Cambridge, Mass: Slavica.

Спалатин 1971: L. Spalatin, The English Past Perfect Tense and Its Serbo-Croatian Equivalents, in R. Filipovic (ed.), *The Yugoslav Serbo-Croatian-English Contrastive Project*, Zagreb: Institute of Linguistics / Washington D.C.: Center for Applied Linguistics, 112–127.

Хадлстон, Пулум 2002: R. Huddleston, G.K. Pullum, *The Cambridge Grammar of the English Language*, Cambridge: Cambridge University Press.

Anica Glođović / TEMPORALITY AND ASPECTUALITY OF ENGLISH PAST PERFECT AND ITS SERBIAN TRANSLATION EQUIVALENTS

Summary / This paper applies contemporary interpretations of tenses and aspects in English and Serbian in order to define temporal and aspectual relations between English Past Perfect Tense and its Serbian verbal translation equivalents. Since finite verbal forms in English are characterized by the combination of temporal and aspectual distinctions, these features were analysed (quantitatively and qualitatively) on the Past Perfect Tense corpus excerpted from a modern British novel. Subsequently, their Serbian translation equivalents were identified and statistically processed in order to contribute the further interpretations of tense and aspectual relations within the verbal systems of these two languages.

Key words: Past Perfect Tense, Serbian translation equivalents, verb tense, verbal aspect, contrastive linguistics

Примљен: 15. децембра 2017.
Прихваћен за штампу јануара 2018.